

Μετανάστες λόγω κλιματικών αλλαγών

Στη διαπίστωση ότι οι πληθυσμιακές μετακινήσεις που προκαλούνται εξαιτίας των περιβαλλοντικών αλλαγών δεν είναι ένα νέο φαινόμενο, αλλά ανάγεται στην αρχαιότητα, καταλήγει μελέτη του ερευνητή στο Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων Σοφοκλή Δρίτσα. Όπως αναφέρει ο κ. Δρίτσας στη διδακτορική του διατριβή, παρά το γεγονός ότι παρατηρούνται πληθυσμιακές μετακινήσεις από την αρχαιότητα, λόγω του περιβάλλοντος, ουσιαστικά από το 1970 και μετά άρχισαν να εμφανίζονται οι πρώτες συζητήσεις για τη σχέση της μετακίνησης του πληθυσμού και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, με την κλιματική αλλαγή να παίρνει, ταυτόχρονα, διαστάσεις δημόσιας πολιτικής συζήτησης σε διεθνές επίπεδο.

Η σύνδεση του περιβάλλοντος με τις μετακινήσεις πληθυσμών, σταδιακά, σύμφωνα με τον ίδιο, έχει αρχίσει να κερδίζει έδαφος στη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία, την ίδια χρονική στιγμή που παραμένει άγνωστη στο ευρύ κοινό.

Στην πραγματικότητα, η αλλαγή στην αντιμετώπιση των θεμάτων της κλιματικής αλλαγής θα προσδιορίσει σε μεγάλο βαθμό την προσέγγιση της έννοιας των πληθυσμιακών μετακινήσεων, τονίζει ο Έλληνας ερευνητής.

"Την τελευταία δεκαετία έχουμε διαπιστώσει, σε παγκόσμιο επίπεδο, την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης. Πολλοί παράγοντες έχουν συμβάλει σ' αυτό: από τη μία πλευρά, η όλο και περισσότερο συστηματική ενημέρωση, σε παγκόσμια κλίμακα, των αποτελεσμάτων της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για το Κλίμα και από την άλλη, ο πολλαπλασιασμός των ατομικών πρωτοβουλιών, περιλαμβάνοντας και πρωτοβουλίες από διεθνώς αναγνωρισμένα άτομα όπως αυτή του πρώην αντιπρόεδρου των Ηνωμένων Πολιτειών Αλ Γκορ", επισημαίνει ο κ. Δρίτσας.

Την ίδια στιγμή που οι συνέπειες των κλιματικών αλλαγών είναι πλέον ορατές, ο όρος "περιβαλλοντικός πρόσφυγας ή μετανάστης" φαίνεται να έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο του προσδιορισμού των αναγκαστικών μετακινήσεων εξαιτίας της περιβαλλοντικής αλλαγής.

Οι πρώτες περιπτώσεις αναγκαστικών μετακινήσεων πληθυσμών εξαιτίας των κλιματικών αλλαγών έλαβαν μεγάλη δημοσιότητα και αφορούν:

- Τα νησιά Cartaret στην Παπούα-Νέα Γουινέα όπου μετακινήθηκαν οι 1000 κάτοικοι το 2005.
- Το χωριό Lateu στη νήσο Tegua του νησιωτικού συμπλέγματος Torres της Δημοκρατίας του Vanuatu όπου οι 100 κάτοικοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους το 2005.
- Το χωριό Shishmaref στη νήσο Sarichef της πολιτείας της Αλάσκα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής το οποίο θα μετακινηθεί εξολοκλήρου με τους 607 κατοίκους του αρκετά χιλιόμετρα προς τον νότο λόγω της διάβρωσης των εδαφών του.
- Το νησί Lohachara που βρίσκεται στο δέλτα του ποταμού Hooghly στον κόλπο της

Βεγγάλης στην Ινδία, όπου οι 10.000 κάτοικοι εγκατέλειψαν το 2006 τις εστίες τους λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας.

Μέχρι σήμερα, είναι ιδιαίτερα δύσκολο, σύμφωνα με τον ίδιο, να προβλέψουμε με κάποιο βαθμό βεβαιότητας την ένταση του φαινομένου στο μεσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Οι εκτιμήσεις σχετικά με τον αριθμό των ατόμων που θα πληγούν από τις κλιματικές αλλαγές και θα υποχρεωθούν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, διαφέρουν σε πολύ σημαντικό βαθμό: για το Ινστιτούτο για το Περιβάλλον και την Ασφάλεια του Πανεπιστημίου του ΟΗΕ, οι περιβαλλοντικοί μετανάστες μέχρι το 2050 θα περιοριστούν στα 150 εκατομμύρια έναντι 200 εκατομμύρια σύμφωνα με την έκθεση του N. Stern (2006). Αντίθετα, οι προβλέψεις της ΜΚΟ Christian Aid (2007) εκτινάζουν τον αριθμό των περιβαλλοντικών προσφύγων στο 1 δισεκατομμύριο.

Είναι φανερό ότι δεν υπάρχουν ακόμα αξιόπιστες εκτιμήσεις και αυτό οφείλεται ως ένα βαθμό στο γεγονός ότι οι διεθνείς οργανισμοί, στην προσπάθειά τους να προσελκύσουν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης διεθνώς, αναφέρονται κυρίως στις καταστροφικές επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών, χωρίς να έχουν προχωρήσει σε αξιόπιστες εκτιμήσεις της έντασης του μελλοντικού φαινομένου, σύμφωνα με τον κ. Δρίτσα.

Αξίζει, όμως, να σημειώσουμε ότι, για πρώτη φορά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδοτεί από το 2007 ερευνητικό πρόγραμμα, (EACH-FOR), με σκοπό την περαιτέρω ανάλυση της σχέσης μεταξύ της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της μετανάστευσης καθώς και την εκτίμηση του αριθμού των μεταναστών που θα μπορούσαν να ενταχθούν σε αυτή την κατηγορία σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ουσιαστικά, όλες οι παραπάνω εκτιμήσεις αναφέρονται κυρίως σε περιοχές που είναι περισσότερο εκτεθειμένες στις συνέπειες των κλιματικών αλλαγών και κυρίως στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας: τέτοιες περιοχές είναι τα δέλτα των ποταμών και τα μικρά νησιωτικά κράτη στον Ειρηνικό Ωκεανό.

Επιπλέον, οι εκτιμήσεις αυτές δεν λαμβάνουν υπόψη τους τις προσπάθειες που γίνονται και τα μέτρα που λαμβάνονται, σε διεθνές επίπεδο, για τον περιορισμό των επιπτώσεων των κλιματικών αλλαγών, καθώς και τους πιθανούς μηχανισμούς προσαρμογής, που μπορούν να αναπτυχθούν για την αντιμετώπιση των νέων περιβαλλοντικών δεδομένων.

Η συζήτηση για τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες προϋποθέτει αναγκαστικά την εξέταση του θέματος της κλιματικής αλλαγής, οι περιβαλλοντικοί πρόσφυγες ή μετανάστες όμως υπήρχαν και πριν την εμφάνιση και διαπίστωση των κλιματικών αλλαγών, όπως για παράδειγμα οι αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών εξαιτίας φαινομένων ερημοποίησης ή αποψίλωσης των δασών.

Πάντως, σύμφωνα με τον κ. Δρίτσα, ο όρος του περιβαλλοντικού πρόσφυγα χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά κατά την δεκαετία του '70 από τον L. Brown, ενώ το 1985, στο πλαίσιο της έκθεσης του Προγράμματος του Οργανισμού Ηνωμένων

Εθνών για το Περιβάλλον, ο El-Hinnawi, εξετάζοντας την σχέση μεταξύ κλιματικών αλλαγών και πληθυσμιακών μετακινήσεων εξαιτίας της εκτεταμένης ξηρασίας στην ζώνη της Σαχέλ, ορίζει τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες ως τα άτομα εκείνα που είναι αναγκασμένα να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, είτε προσωρινά είτε μόνιμα, εξαιτίας μιας περιβαλλοντικής καταστροφής, που θέτει σε κίνδυνο την επιβίωσή τους ή που έχει καταστρέψει σε σημαντικό βαθμό τις συνθήκες διαβίωσης τους.

Ο ορισμός αυτός δέχθηκε αρκετές κριτικές εξαιτίας του γεγονότος ότι πρόκειται για ορισμό ιδιαίτερα διευρυμένο και ως εκ τούτου, χάνει τη σημασία του.

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες προτιμά να χρησιμοποιεί τον όρο του «μετακινούμενου πληθυσμού» όταν αναφέρεται στους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες, επειδή υποστηρίζει ότι ο όρος πρόσφυγας χρησιμοποιείται καταχρηστικά από την διεθνή κοινότητα, γιατί η νομική έννοια του όρου αυτού προσδιορίζεται επακριβώς στην Συνθήκη της Γενεύης για τους μετανάστες (1951).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, όπως επισημαίνει ο κ. Δρίτσας, θεωρούμε ότι ο όρος του περιβαλλοντικού μετανάστη είναι ο πλέον κατάλληλος, επειδή περιλαμβάνει τα ουσιώδη χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τη μετακίνηση πληθυσμού εξαιτίας μιας περιβαλλοντικής καταστροφής: εντός ή εκτός συνόρων, υποχρεωτικά ή οικειοθελώς, προσωρινά ή οριστικά.
